

СИСТЕМАЛУУ МААНИГЕ ЭЭ ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ ТАРАБЫНАН ФИНАНСЫ РЫНОКТОРУНУН ИНФРАСТРУКТУРАСЫНЫН¹ ПРИНЦИПТЕРИНИН САКТАЛЫШЫНА ТАЛДАП-ИЛИКТӨӨЛӨР

Маалыматты даярдаган мекеме: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы (мындан ары - Улуттук банк).

Финансы рынокторунун инфраструктурасынын юрисдикциясы: Кыргыз Республикасы.

Финансы рынокторунун инфраструктурасын жөнгө салган, көзөмөлдөгөн жана байкоо жүргүзгөн компетенттүү орган: Улуттук банк “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндө”² жана “Кыргыз Республикасынын төлөм системасы жөнүндө” мыйзамдарга ылайык, Кыргыз Республикасынын төлөм системасына көзөмөлдүктү (оверсайтты) жүзөгө ашырган орган болуп саналат, аталган банк Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын ишенимдүүлүгүн жана коопсуздугун, туруктуу финансылык системаны камсыз кылуу жана төлөм кызмат көрсөтүүлөрдүн керектөөчүлөрүнүн таламдарын колдоо жана коргоо, ошондой эле мыйзам талаптарын аткаруу максатында төлөм системасынын иштешине жана анын операторлорунун жана катышуучуларынын ишине туруктуу негизде мониторинг жүргүзүп турат.

Маалымат жарыяланган күн: 2017-жылдын 1-жарым жылдыгы.

Бул маалымат www.nbkr.kg дарегинде да жайгашкан.

Кошумча маалымат алуу үчүн төмөнкү дарек аркылуу Төлөм системалары башкармалыгы менен байланышсаңыз болот: mail@nbkr.kg.

I. Түшүндүрмө тил кат

Кайсы болбосун мамлекеттин экономикасында төлөм системасы маанилүү ролду ойнойт. Аталган система өлкөнүн акча-кредит жана финансы системасынын негизги компоненттеринин бири, жана анын экономикалык өнүгүүсүнүн көрсөткүчү болуп саналат.

Өлкөнүн төлөм системасынын коопсуздугун жана ишенимдүүлүгүн камсыз кылуу иши ар дайым борбордук банктардын негизги милдеттерине кирет. Ошентип, Улуттук банк өлкө көз карандысыздыгын алган күндөн тартып 25 жылдан бери төлөм системасын өнүктүрүүгө жана жакшыртууга багытталган иш-чараларды ишке ашырууда.

Алсак, Улуттук банк Кыргыз Республикасында нак эмес төлөмдөрдүн жана эсептешүүлөрдүн үлүшүн арттыруу боюнча 2002-2008-жылдарга каралган мамлекеттик программаны ишке ашыруунун алкагында тиешелүү ченемдик-укуктук базаны иштеп чыгуу, заманбап төлөм системасын колдонууга киргизүү (2006-жылдын октябрында Кыргыз Республикасында майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакетик клиринг системасы (СПК), ал эми 2008-жылдын июнь айында - Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ)), Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын катышуучуларын электрондук цифралык кол тамга менен электрондук төлөмдөрдү колдонууга толук өткөрүү аркылуу Кыргыз Республикасынын төлөм системасын модернизациялаган. Улуттук банк аталган системанын оператору болуп саналат.

¹ CPSS-IOSCO «Финансы рыногунун инфраструктурасынын принциптери», 2012-жылдын апрель айы. 2014-жылдын 1-сентябрынан тартып Төлөмдөр жана эсептешүүлөр системалары боюнча комитет (CPSS) Төлөмдөр жана рыноктук инфраструктура комитети болуп өзгөртүлгөн (CPMI)

² 2017-жылдын июнь айында Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндө” жана “Банктарды консервациялоо, жоюу жана банкроттоо жөнүндө” мыйзамдары күчүн жоготот, ал эми “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, банктар жана банк иши жөнүндө” мыйзам колдонууга киргизилет.

Кайсыл төлөм системасы болбосун, бул системаларга тобокелдиктердин үч негизги түрү таандык: алсак, финансылык (акча каражаттардын жетишсиздиги), операциялык (техникалык үзгүлтүктөр менен байланыштуу тобокелдик) жана укуктук тобокелдиктери (ченемдик укуктук актылардын жеткире иштелип чыкпагандыгы). ГСРРВ жана СПК системаларынын туруктуу иштешин камсыз кылуу максатында алардын ишине дайыма мониторинг жүргүзүлөт жана штаттан тышкаркы жагдайлар келип чыккан учурда, өз убагында аларды четтетүү үчүн тийиштүү чаралар көрүлөт. 2016-жылдын март айында Кыргыз Республикасынын бардык төлөм системаларынын бекитилген критерийлерге ылайык келүүсүнө талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгында ГСРРВ жана СПК системалары системалуу мааниге ээ төлөм системалары (СЗПС) деп таанылган. Алсак, Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2015-жылдын 15-июлундагы № 38/4 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын төлөм системасына көзөмөлдүк (оверсайт) боюнча саясатына ылайык Финансы рынокторунун инфраструктурасына принциптер белгиленген (1-5, 7-9, 11-19, 21-23), алардын ылайык келүүсүнө карата төмөнкү системаларга өз алдынча баа берүү иши жүргүзүлгөн:

№	Финансы рынокторунун инфраструктурасынын принциптеринин кыскача мазмуну	Системалуу мааниге ээ төлөм системалар	
		ГСРРВ	СПК
1-принцип	Укуктук негиз	сакталууда	сакталууда
2-принцип	Тескөө	сакталууда	сакталууда
3-принцип	Тобокелдиктерди комплекстик тескөө системасы	негизинен сакталууда	негизинен сакталууда
4-принцип	Кредиттик тобокелдик	сакталууда	сакталууда
5-принцип	Күрөөлүк камсыздоо	сакталууда	колдонулбайт
6-принцип	Гарантиялык депозит	колдонулбайт	колдонулбайт
7-принцип	Ликвиддүүлүк тобокелдиги	негизинен сакталууда	сакталууда
8-принцип	Эсептешүүлөрдүн аягына чыгышы	негизинен сакталууда	негизинен сакталууда
9-принцип	Акчалай эсептешүүлөр	сакталууда (көбүнчөсү колдонулбайт)	сакталууда (көбүнчөсү колдонулбайт)
10-принцип	Иш жүзүндө сунуштоо	колдонулбайт	колдонулбайт
11-принцип	Баалуу кагаздардын борбордук депозитарийлери	колдонулбайт	колдонулбайт
12-принцип	Активдерди алмаштыруунун эсептешүү системалары	сакталууда	сакталууда
13-принцип	Катышуучу тарабынан өз милдеттенмелерди аткарбоого	сакталууда	сакталууда

	тиешелүү эрежелер жана жол-жоболор		
14-принцип	Сегрегация жана бир абалдан экинчи абалга өтүү	колдонулбайт	колдонулбайт
15-принцип	Жалпы коммерциялык тобокелдик	колдонулбайт	колдонулбайт
16-принцип	Депозитардык жана инвестициялык тобокелдиктер	акталууда	колдонулбайт
17-принцип	Операциялык тобокелдик	негизинен сакталууда	негизинен сакталууда
18-принцип	Пайдалануу мүмкүнчүлүгүнө жана катышууга карата талаптар	сакталууда	сакталууда
19-принцип	Катышуунун көп деңгээлдүү түзүмү	негизинен колдонулбайт	сакталууда
20-принцип	Финансы рынокторунун инфраструктурасынын байланыштары	колдонулбайт	колдонулбайт
21-принцип	Эффективдүүлүк жана натыйжалуулук	сакталууда	сакталууда
22-принцип	Билдирүүлөрдү берүү жол-жоболору жана стандарттары	сакталууда	сакталууда
23-принцип	Эрежелерди, негизги жол-жоболорду жана рыноктук маалыматтарды ачып көрсөтүү	сакталууда	сакталууда
24-принцип	Соода репозиторийлер тарабынан рыноктук маалыматтарды ачып көрсөтүү	колдонулбайт	колдонулбайт

II. Маалыматтын акыркы жаңыртылгандан кийинки негизги өзгөрүүлөрү боюнча кыскача мазмуну

Финансы рынокторунун инфраструктурасынын принциптерине ГСРРВ жана СПК системаларынын ылайык келүүсү боюнча өз алдынча баа берүү иши биринчи жолу өткөрүлгөн.

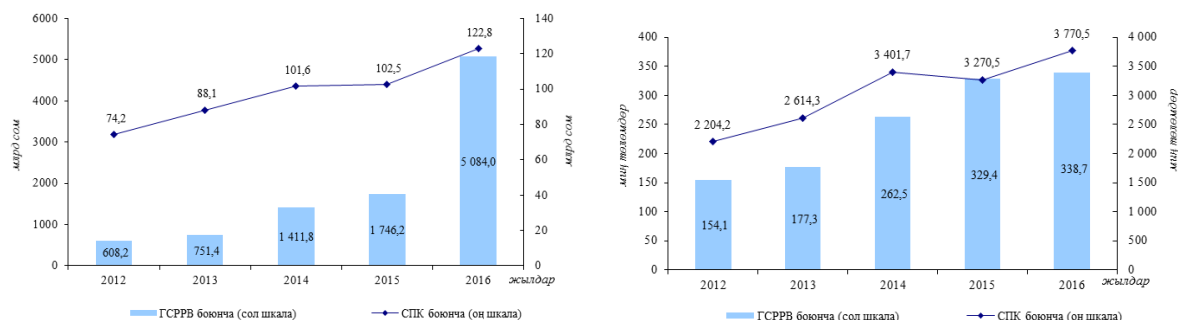
III. Финансы рынокторунун инфраструктурасы жөнүндө жалпы маалымат

Улуттук валютадагы бардык банктар аралык төлөмдөр төлөм системанын катышуучуларынын Кыргыз банкында ачылган корреспонденттик (учурдагы) эсеби аркылуу гана жүзөгө ашырылат. Төлөм системасынын катышуучуларына улуттук валютада тике корреспонденттик эсептерди ачуу мүмкүн эмес.

Системалуу мааниге ээ төлөм системаларында төлөмдөр улуттук валютада (сомдо) гана жүзөгө ашырылат.

Банктар аралык төлөмдөр боюнча улуттук валютадагы акыркы эсептешүүлөр Кыргыз банкынын талаптарына ылайык ачылган төлөм системасынын катышуучуларынын корреспонденттик (учурдагы) эсеби аркылуу жүзөгө ашырылат. Акыркы эсептешүү шартсыз жана кайтарылгыс болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын төлөм системасы ГСРРВ, СПК, төлөм карттарын пайдалануу менен эсептешүүлөр системасын, акча которуулар системасы, төлөмдөрдү чек ара аркылуу өткөрүү системасын камтыйт. Кыргыз Республикасында банктар аралык төлөм системасында Улуттук банк, филиалдары менен кошо коммерциялык банктар, Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы, Мамлекеттер аралык банк жана «Банктар аралык процессинг борбору» ЖАК («МПЦ» ЖАК) катышуу укугуна ээ.

2016-жылы банктар аралык төлөм системалары (ГСРРВ жана СПК) аркылуу 5 206,7 млрд сом жалпы суммасында 4,1 млн төлөм өткөрүлгөн, 2015-жылдын көрсөткүчү менен салыштырганда 13,9 пайызга жана 2,8 эсеге көбөйгөн.

Отчеттук мезгил ичинде 2015-жылдын көрсөткүчүнө салыштырмалуу төлөмдөрдүн саны ГСРРВ системасында 2,8 пайызга, ал эми СПК боюнча 15,3 пайызга көбөйгөн. Ошол эле мезгилде төлөмдөрдүн көлөмү тиешелүүлүгүнө жараша, 2,9 эсеге (ГСРРВ) жана 19,8 пайызга (СПК) көбөйгөн. Банктар аралык төлөмдөрдүн көлөмүнүн өсүшү негизинен, банк операциялары, анын ичинде Улуттук банктын автоматташтырылган тоорук системасы аркылуу ишке ашырылган операциялар боюнча (баалуу кагаздар, чет өлкө валютасы менен операциялар, кредиттик операциялар) төлөм көлөмүнүн көбөйүүсүнүн натыйжасында жүргөн.

Финансы рынокторунун инфраструктурасынын уюштуруу түзүмү

Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндө” мыйзамына ылайык Улуттук банк Башкармасы Кыргыз банкынын жогорку башкаруу органынан болуп саналат.

Улуттук банк системанын оператору катары өз ишин Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык жүзөгө ашырат жана системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын үзгүлтүксүз жана натыйжалуу иш алып барышын камсыз кылат, анын иштешинин тартибин жана эрежелерин аныктайт, ошондой эле алардын сакталышына контролдукту жүзөгө ашырат. Оператордун төлөм кызматы электрондук кол тамганы жана электрондук билдирүүлөрдүн туура берилишин текшерүү менен катышуучулардан келип түшкөн маалыматтарды кабыл алууну жана иштеп чыгууну; катышуучулардын таза позициясын контролдоону жана акыркы эсептөөлөрдү жүргүзүү үчүн жыйынтыктоочу таза позицияларды берүүнү камтыйт.

Улуттук банк Кыргыз Республикасынын төлөм системасына көзөмөлдүктү (оверсайтты) жүзөгө ашырган орган болуп саналат да, Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын ишенимдүүлүгүн жана ишинин коопсуздугун, туруктуу финансы системасын сактоо, төлөм кызмат көрсөтүүлөрдүн керектөөчүлөрүнүн таламдарын колдоо жана коргоо, мыйзам талаптарын сактоо максатында, төлөм системаларынын

операторлорунун жана катышуучуларынын ишине, төлөм системасынын иш алып баруусуна туруктуу мониторинг жүргүзүп турат. Улуттук банктын Кыргыз Республикасынын төлөм системасына көзөмөлдүктү (оверсайтты) жүзөгө ашыруу иши Кыргыз Республикасынын аймагында иш алып барган төлөм системаларынын бардык түрлөрүнүн ишинин талаптагыдай иш алып барышына жана анын натыйжалуулугун арттырууга багытталган.

Мыйзамдык жана ченемдик база.

Төлөм системасынын ишин жана анын регламентин аныктаган системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын ишин жөнгө салуу боюнча ченемдик укуктук базанын тизмеги:

“Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндө” мыйзам – бул мыйзамда республиканын узак мөөнөттүү экономикалык өсүшүнө өбөлгө түзүү үчүн төлөм системасынын натыйжалуулугун, коопсуздугун жана ишенимдүүлүгүн камсыз кылуу боюнча Улуттук банктын негизги милдеттери жана максаттары каралган.

“Кыргыз Республикасынын төлөм системасы жөнүндө” мыйзам Кыргыз Республикасынын аймагында төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү, акчалай которууларды жүргүзүүнү жүзөгө ашыруу тартибин жана формаларын белгилейт, төлөм системаларынын мүнөздөмөлөрүн, төлөмдөрдүн жана эсептешүүлөрдүн катышуучулары ортосундагы өз ара мамилелер тартибин, төлөм системаларына көзөмөлдүктү (оверсайтты) жүзөгө ашырууну, ошондой эле Улуттук банктын Кыргыз Республикасынын төлөм системасындагы ыйгарым укуктарын аныктайт.

“Банктарды консервациялоо, жоюу жана банкроттоо жөнүндө” мыйзам банктарга карата консервациялоо (санациялоо, реабилитациялоо), өз эрки жана мажбурлап жоюу жол-жоболорун (анын ичинде банкроттоо процессинде) колдонуу негиздерин белгилейт, аларды колдонуу тартибин жана шарттарын, ошондой эле кредиторлордун талаптарын канааттандырууга банктын жөндөмсүздүгүнүн же аларды аткаруудан баш тартуусунун, же болбосо мыйзам актыларынын талаптарын бузууга жол беришинин же банктын ишин токтотуу жөнүндө анын акционерлеринин чечиминин натыйжасында келип чыккан башка мамилелерди жөнгө салат.

“Кыргыз Республикасындагы нак эмес эсептешүүлөр жөнүндө” жобо Кыргыз Республикасынын аймагында нак эмес эсептешүүлөрдү жүргүзүү тартибин, нак эмес төлөм инструменттеринин формаларын, нак эмес эсептешүүлөрдү жүргүзүү системасын жана анын катышуучулары ортосундагы өз ара мамилелерди аныктайт.

“Кыргыз Республикасында Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы жөнүндө” жобо ГСРРВнын иш багытын жана эрежелерин аныктайт, анын ичинде система аркылуу төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү механизмдерин жөнгө салат, төлөм документтери жана билдирүүлөрүн алмашуу тартибин белгилейт, ошондой эле системага катышуу, токтотуп туруу жана токтотуу шарттарын жөнгө салат.

“Кыргыз Республикасында Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы аркылуу төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү өткөрүү тартиби жөнүндө” нускоо кагаз жүзүндө төлөм документтерин жана электрондук төлөм документтерин, ошондой эле ГСРРВны колдонуу аркылуу төлөмдөрдү жүргүзүүдө билдирүүлөрдү даярдоо, өткөрүп берүү жана иштеп чыгуу боюнча операциялар тартибин белгилейт.

“Кыргыз Республикасында майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы жөнүндө” жобо СПКнын негизги түшүнүктөрүн жана иштөө эрежелерин аныктайт.

“Пакеттик клиринг системасында төлөмдөрдү жүргүзүү тартиби жөнүндө” нускоо төлөм документтерин даярдоо, өткөрүп берүү жана иштеп чыгуу эрежелерин, тартибин жана катышуучулардын ортосундагы өз ара мамилелерди белгилейт.

Кошумча системанын бардык катышуучулары менен системада катышуу тууралуу башкы келишим түзүлөт.

Системанын түзүмү жана функциялары.

Системалардын түзүлүшү, иштеши, төлөмдөрдү жүргүзүү процесси, иш тартиби, катышуучулардын өз ара мамилелери жана башка шарттар “ГСРРВ жана СПКда төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү тартиби жөнүндө” нускоодо келтирилген. Бул нускоо Улуттук банктын расмий сайтынын (www.nbkr.kg) “Ченемдик актылар”/“Төлөм системасы” бөлүгүндө жайгаштырылган.

IV. Жарыялануучу маалыматтын принциптери боюнча кыскача маалымат.

Жалпы уюштуруу (1 – 3 чейинки принциптер)

Улуттук банк ГСРРВ системасынын менчик ээси болуп саналат.

Ченемдик укуктук актыларды иштеп чыгуу Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык жүзөгө ашырылууда, документтердин долбоорлору коомдук талкуулоодон жана төлөм системасынын катышуучуларынын макулдашуусунан өтөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм системасында тобокелдиктерди тескөөнүн негизги максаттары аталган системанын үзгүлтүксүз иш алып баруусун камсыз кылууда жана системалуу тобокелдикке карата тобокелдиктердин таасир этүү даражасын төмөндөтүүдө байкалат, бул төлөм системасынын натыйжалуулугун жана коопсуздугун жогорулатууга өбөлгө түзөт.

Системада финансылык тобокелдиктерди кыскартуу максатында, Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларында катышуучулардын ликвидүүлүктү тескөө механизмдерин пайдалануу менен иш-чаралар каралган. Мында, ар кандай үзгүлтүктөрдүн, ошондой эле форс-мажордук жагдайлардын келип чыгышына байланыштуу өзгөчө кырдаалдарда системанын ишин калыбына келтирүү боюнча системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын оператор персоналынын иш жүргүзүү тартиби жана милдети аныкталган. Системаны резервге алуу, маалыматтардын жөнөтүү коопсуздук каражаттарын жана өзгөчө кырдаалдар келип чыккан учурда туруп калуу мөөнөтүнүн чегин аныктоо боюнча үзгүлтүксүздүктү камсыздаган негизги критерийлер келтирилген.

Ченемдик укуктук актылардын расмий жарыялоосу мамлекеттик жана расмий тилдерде “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик укуктук актылары” журналында жана Улуттук банктын расмий сайтындагы (www.nbkr.kg) “Банк мыйзамдары” / “Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын токтомдору” бөлүгүндө жүзөгө ашырылат.

Системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын ишин жөнгө салуучу Кыргыз Республикасынын мыйзамдары Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын рыногунун бардык катышуучулары үчүн так, ачык-айкын жана жеткиликтүү.

Кредиттик тобокелдикти жана ликвидүүлүк тобокелдигин тескөө (4 – 7-чейинки принциптер)

Коммерциялык банктар корреспонденттик (күндөлүк) эсептерде каражаттар жетишсиз болгон учурда Улуттук банктын (кредит “Овернайт” бир күндүк кредит) кредиттерин кошо алганда, банктар аралык кредиттерди жана кайра каржылоо инструменттерин колдоно алышат.

Аталган кредиттерди сунуштоодо кредиттик тобокелдикти минималдаштыруу үчүн банктын кредитти кайтаруу боюнча милдеттенмеси күрөө менен камсыздалат. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик баалуу кагаздары күрөөнүн предметинен болуп саналат.

Гросс эсептешүүлөрү катышуучунун корреспонденттик (күндөлүк) эсебиндеги каражаттарынын кредиттик калдыктарынын чегинде ишке ашырылат. Ошондой эле

гросс системасында ликвидүүлүк тобокелдигин тескөө үчүн «gridlock» каралган – бул кезекте турган төлөнүлбөгөн төлөмдөр боюнча эки тараптуу сыяктуу эле, көп тараптуу өз ара чегеришүүнүн негизинде топтолуп калган төлөмдөрдү илгерилетүү механизми. Ошол эле учурда гросс системасы бир операциялык күн ичинде эсептешүүлөрдүн жыйынтыкталышын камсыз кылат.

СПК системасында катышуучулардын таза дебеттик позициясына карата лимиттин эки түрү белгиленген:

- дебеттик таза позицияга карата эсептешүү лимити – катышуучунун, өткөн чейрек үчүн статистикалык маалыматтардын негизинде эсептелинген дебеттик таза позициясына карата акча каражаттардын максималдуу кам өлчөмүндө, эсептешүүлөрдүн гросстук системасынан СПКга файлды өткөрүү жолу аркылуу клирингдик сессия ачылгандан кийин күн сайын белгиленип турат.

- дебеттик таза позицияга карата акча каражаттардын камы - катышуучу тарабынан күн сайын өз корреспонденттик (күндөлүк) эсебиндеги, СПКда клиринг сессиясынын жыйынтыгы боюнча дебеттик таза позицияны жыйынтыктап эсептөө үчүн зарыл болгон каражаттардын бөлүгүн резервге коюу аркылуу белгиленет.

Улуттук банк тарабынан кредиттик тобокелдикти, ликвидүүлүк тобокелдигин жана системалуу тобокелдикти тескөө максатында акча жүгүртүүлүшүнүн жана ГСРРВнын ликвидүүлүк коэффициенттери эсептелинет, ошондой эле алардын белгиленген маанилерге дал келүүсүнө талдап-иликтөөлөр жүргүзүлөт.

Эсептешүүлөр (8, 9-принциптер)

Улуттук валютадагы банктар аралык төлөмдөр боюнча жыйынтыктап эсептешүүлөр Улуттук банктын талаптарына ылайык ачылган төлөм системасынын катышуучуларынын корреспонденттик (күндөлүк) эсептери аркылуу жүзөгө ашырылат. Жыйынтыктап эсептешүү шартсыз жана кайтарылыгыс болуп саналат.

Эсептешүүлөр системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын катышуучуларынын Улуттук банктагы корреспонденттик (күндөлүк) эсебинде турган сумманын чегинде жүзөгө ашырылат.

Эсептешүүлөрдүн гросстук системасы катышуучулардын Улуттук банкта ачылган корреспонденттик (күндөлүк) эсептери боюнча белгиленген артыкчылыктарды эске алуу менен FIFOnун принцибине ылайык айкын убакыт ыргагында ар бир төлөмдү жеке негизде дароо жана жыйынтыктап эсептөөнү камсыз кылат.

Баалуу кагаздардын борбордук депозитарийлери жана эсептешүү системалары (11, 12-принциптер)

Баалуу кагаздар менен операциялар боюнча жыйынтыктап эсептешүүлөр (АТС аркылуу ишке ашырылган операциялар боюнча жыйынтыктап эсептешүүлөр) ГСРРВ системасында ишке ашырылат. Ошентип, баалуу кагаздар менен ишке ашырылган операциялар боюнча эсептешүүлөр DVP “Төлөмгө каршы сунуштоо” принциби боюнча ишке ашырылат. Өз ара байланыштуу милдеттенмелер боюнча эсептешүүлөр Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларынын талаптарына ылайык жыйынтыкталат.

Милдеттенмелер аткарылбаган учурда тескөө (13-принцип)

Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларында катышуучунун өз милдеттенмелерин аткарылбаган учурларга тиешелүү эрежелер жана жол-жоболор, ошондой эле дефолтту жөнгө салуунун маанилүү аспекттери аныкталган. Системалуу мааниге ээ төлөм системаларын тескөө жол-жоболорунда аталган системада катышуунун жарым-жартылай же толугу менен чектөө учурлары каралган.

Мындан тышкары, банктарды консервациялоо, жоюу жана банкроттоо боюнча жол-жобону колдонгон учурлар менен биргеликте, мыйзам деңгээлинде төлөм системасында жана баалуу кагаздар менен эсептешүүлөр системасында жыйынтыкталган эсептешүүлөрдүн нормалары аныкталган.

Системанын катышуучуларына убактылуу жетекчиликти, консервациялоону, жоюуну жана банкроттоону киргизүү боюнча бардык маалыматтар, Улуттук банктын расмий сайтында жайгаштырылган жана жалпыга жеткиликтүү болуп саналат.

Жалпы операциялык тобокелдикти тескөө (17-принцип)

Кыргыз Республикасынын төлөм системасында тобокелдиктерди тескөө – бул, тобокелдиктерди идентификациялоо, баа берүү, мониторинг жана талдап-иликтөөлөрдү жүргүзүү, аларды алдын алуу жана төмөндөтүү аркылуу Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын үзгүлтүксүз ишин камсыз кылууга багытталган, Улуттук банктын финансы-кредит мекемелеринин, адистештирилген финансы-кредит же кредит мекемелердин, төлөм системасынын операторлорунун жана төлөм уюмдарынын жана алардын агенттеринин иши.

Системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын оператору туруктуу негизде системада орун алып калышы мүмкүн болгон тобокелдиктин ар бир түрүнө мониторинг жүргүзөт жана баа берет.

Операциялык тобокелдиктерди жана өзгөчө кырдаалдарга (жаратылыш кырсыктары, согуштук аракеттер ж.б.) байланыштуу тобокелдиктерди кыскартуу, ошондой эле системанын үзгүлтүксүз ишин камсыз кылуу максатында, негизги борбордун иши резервдик борбордо кайталанып ишке ашырылат.

Системаларда операциялык тобокелдиктерди минималдаштыруу максатында, бир катар иш-чаралар каралган: арналган байланыш каналдары, негизги жана көмөкчү каналдар, маалыматтарды өткөрүү каналдарына шифр белгилөө, системанын катышуучуларын жана персоналдын авторизациялоо жана аутентификациялоо, маалыматтарды системада сактоо жана калыбына келтирүү, электрондук цифралык кол тамганы пайдалануу колдонулат.

Айкын убакыт ыргагында мониторингди жүргүзүү механизми катышуучуларды шайкеш маалымат менен камсыздайт, бул маалымат зарылчылык келип чыккан учурда, тийиштүү чара көрүүгө жардам берет.

Пайдалана алуу мүмкүнчүлүгү (18, 19-принциптер)

Улуттук банктан лицензия алышкан финансы-кредит мекемелери, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык Улуттук банкта ачылган эсепке ээ башка мекемелер, ошондой эле Улуттук банк менен Системаларда катышуу жөнүндө башкы келишимге кол коюшкан адистештирилген катышуучулар ГСРРВ жана СПК системаларынын катышуучуларынан боло алышат.

Улуттук банк туруктуу финансы системасын сактоо, аманатчылардын жана башка кредиторлордун таламдарын коргоо жана колдоо, ошондой эле Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын жана Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларынын талаптарын сактоо максатында, системанын катышуучуларынын ишине туруктуу негизде көз салып турат.

Катышууга карата бардык талаптар Улуттук банктын сайтында жайгаштырылган ченемдик укуктук актыларда каралган.

Эффективдүүлүк (21, 22-принциптер)

ГСРРВ жана СПК системалары системалуу мааниге ээ төлөм системаларынан болуп саналат. Аталган системалар улуттук валютада майда жана утурумдук, мөөнөттүү жана ири төлөмдөрдү нак эмес формада жүргүзүүгө, ошондой эле катышуучулардын Улуттук банкта ачылган корреспонденттик (күндөлүк) эсептери боюнча белгиленген артыкчылыктарды эске алуу менен FIFO принцибине ылайык айкын убакыт ырагында ар бир төлөм боюнча өзүнчө дароо жана жыйынтыкталган эсептешүүлөрдү камсыз кылууга каралган.

2016-жылы жүргүзүлгөн мониторингдин жыйынтыктарына ылайык, системалуу мааниге ээ төлөм системалары (ГСРРВ жана СПК) штаттык режимде иштеп, алардын кызмат көрсөтүүлөрүнөн пайдалануу алуу мүмкүнчүлүгү жогорку деңгээлде болуп, орточо алганда 99,9 пайызды түзгөн. ГСРРВ системасында финансылык тобокелдик деңгээли минималдуу чекте катталган. Буга катышуучулардын Улуттук банктагы корреспонденттик эсептеринде ликвиддүү каражаттарынын системадагы жүгүртүүгө караганда жогорку деңгээлде сакталып турушунун эсебинен камсыздалган (ликвиддүүлүк коэффициенти 0,87, ал эми жүгүртүү коэффициенти – 1,15 түзгөн).

Банктык “тегерек стол” маеги, Кыргыз Республикасынын төлөм системасы боюнча банктар аралык кеңеши, банктар аралык жолугушуулар (жок дегенде жылына эки жолу) ж.б. тажрыйбалар жана сунуштар менен алмашуу аянтчасын түзөт. Ошондой эле, зарылчылыкка жараша системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын катышуучуларына системанын иши жана аны жакшыртуу боюнча сунуштарды берүү тууралуу сурамжылоо жүргүзүлгөн.

ГСРРВ жана СПК системаларында электрондук билдирүүлөрдүн форматтары SWIFT системасынын эл аралык стандарттарына негизделген. Катышуучуларды ГСРРВ жана СПК системаларына кошуу үчүн Улуттук банктын банктар аралык коммуникациялык тармагы колдонулат, ал борбордук түйүн жана катышуучулардын автоматташтырылган иш орду ортосунда өз ара иш алып барууну уюштуруу үчүн каралган аппараттык-программалык комплексти түшүндүрөт.

Ачык-айкындуулук (23-принцип)

Системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын иш алып баруусунун бардык жыйынтыктары, тарифтер, аталган системаны жөнгө салуучу ченемдик укуктук актылар, мамлекеттик жана расмий тилдерде Улуттук банктын сайтында жайгаштырылган. Улуттук банк системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын ишине тиешелүү бардык маалыматты ачык жарыялайт.